

ה' של ספינה

אוצרות הדף היומי

הרב יוסף חיים אוהב ציון

אם מסיר אזנו משמוע תורה משום שרוצה להתפלל כמו שעשית אף על פי כן תועבה היא תפלתך. ע"כ. והנה בטעם הדבר שהמסיר אזנו משמוע תורה נחשבת אף תפלתו לתועבה ראיתי ביאור נפלא בזה מהגאון מוילנא, דהנה לכאורה לשון הפסוק אינו מדוקדק דהו"ל לומר מסיר "פיו" מלמוד תורה, ומהו הלשון מסיר אזנו משמוע תורה. אבל הוא פשוט שכן דרך בני אדם כששומעין דבר שכבר שמעו אותו אינם רוצים לשומעו עוד, וזה שאמר "מסיר אזנו משמוע", ר"ל מחמת שכבר שמע זאת, לכן גם תפלתו תועבה, שגם התפילה מתפללין בכל יום וכביכול אומר הקב"ה שאף אני שומע את תפלתך ג' פעמים בכל יום וא"כ איני רוצה לשומעך שכבר שמעתך.

ומרן רבינו זצ"ל במאור ישראל כתב ובזה יובן מה שאמר "גם תפלתו תועבה", כלומר לא מבעיא תפלת י"ח הקבועה שאינה מתקבלת שכבר נשמעה פעמים רבות, אלא גם "תפלתו" הפרטית שמחדש דבר בתפלתו אינה מתקבלת.

יב.

"רבה מקמץ להו ורב ששת מקמץ להו רבא שדי להו לקנא דמיא אמר להו רב נחמן לבנתיה קטולין ואשמעינן לי קלא דסנוותי"

האם יש להימנע מהריגת פרעושים בידיו

בשו"ת תורה לשמה (סימן שצ"ז) נשאל "נתאכסן ת"ח אחד בעירנו והנה הוא מקפיד שלא להרוג את הפרעושים אפילו בחול באמרו כי מרן האר"י ז"ל הזהיר בזה ומצאנו דבר זה חידוש כי אנחנו מנהגינו להרוג הפרעושים ולרדוף אחריהם על כן יורנו אם נמצא כן בדברי מרן האר"י זיע"א כאשר אמר החכם, גם אם יש לחלק בין כינה לפרעוש בדבר זה הואיל והכינה נעשית מזיעת האדם, גם אם יש לדבר זה איזה שורש בתלמוד ואיך נעשה. יורנו המורה לצדקה ושכמ"ה".

והשיב על זה: "דבר זה מפורש בכתבי רבינו האר"י ז"ל הנמצאים איתנו (כן הוא בשער המצוות פרשת נח - יחא"צ) וכמ"ש החכם לכם ומה שחשבתם לחלק בין כינה לפרעוש, הנה מפורש להדיא על הפרעושים וכנים ואדרבא הוסיף לומר אזהרה יותר על הכנים שהם נבראים מן הזיעה שאין ראוי להרגם ולא לקוץ בהם כלל כי אלו הם מותרי האדם והסיגים שלו שמהם נבראים אלו הכנים ותיקון ותועלת לאדם כשאלו הכנים נבראים מזיעת גופו כי יוצאים סיגיו ומותריו וקליפותיו לחוץ ולכן אין לו לקוץ בהם עכ"ל.

"ואשר שאלתם אם יש לזה שורש בתלמוד

נמי במשנתנו דתנן ערב ט"ב לא יאכל אדם שני תבשילין אכילה דוקא ולא שתיה".

ט:

"ולא לאכול"

האם מותר לשתות קודם תפילת המנחה

כתב מרן החיד"א במחזיק ברכה או"ח (סי' תקנב): "ויען כי בארץ הצבי וארץ מצרים ויתר גלילות טורקיא"ה לפי הנשמע המנהג פשוט לשתות קאהב"י (קפה) אף בריאים בסעודה מפסקת. אמרתי ויהי מה לא תעזוב נפשי ללמד זכות על רבנן קדישי דבארעא דישאל ובחול"ל מאי קסברי להניח שינהגו כן, ואיכא ביניהו דעבוד עובדא בנפשיהו. ונראה פשוט דסברי כמ"ש הרב הנזכר (היינו הרב זרע אמת, יחא"צ), ברישא דלא יאכל אדם שני תבשילין תנן ואכילה אסרו ולא שתיה ומאי דהדר ביה הרב הנזכר מהא דקי"ל דשתיה בכלל אכילה והנשבע שלא לאכול חייב אם שתה וה"נ דקתני לא יאכל ה"ה דלא ישתה עש"ב, קסברי רבנן כי האף אמנם דשתיה בכלל אכילה יליף לה מקרא בשבועות ולשון בני אדם נמי הכי הוי כדקאמר התם.

מ"מ אשכחן דשנו חכמים בלשון המשנה כמה זימני אכילה והוי אכילה בלחוד ואין שתיה בכלל, כי הא דתנן פ"ק דשבת לא ישב אדם לפני הספר וכו' ולא לאכול, ותנן נמי באחרון דפסחים ערבי פסחים סמוך למנחה לא יאכל אדם עד שתחשך והש"ס התם מיייתי בריתא דקתני לא יאכל אדם בערבי שבתות וערבי ימים טובים מן המנחה ולמעלה, ובכל הני אכילה דוקא ולא שתיה ופשיטא דבערב שבת וערב יו"ט וערבי פסחים וכל יום סמוך למנחה יכול לשתות והרי דתני תנא לא יאכל והוי דוקא אכילה ולא שתיה וגם בדברי האמוראים אשכחן בברכות (מ) דקאמר אמר רב יהודה אמר רב אסור לאדם שיאכל קודם שיתן מאכל לבהמתו, וכתב בספר החסידים דדוקא אכילה אבל שתיה ברישא אדם והדר בהמה והביאורו האחרונים. אלמא רגילי תנאי ואמוראי למנקט לשון אכילה והוי דוקא אכילה ולא שתיה וה"ה

י.
"מניחין חיי עולם וכו', זמן תורה לחוד"

בזכות התפילה יהיה לו זמן ללמוד

מרן רבינו זצ"ל בספרו מאור ישראל בסוגיין כתב: "ואפשר לפרש ע"פ מה שראיתי בספר חוט המשולש (דף ה) על הגאון החת"ס, שהיה קל העיון מאד והיה מאריך בתפלתו, א"ל תלמידיו, רבי, הלא בזמן זה יותר טוב היה שילמוד כמה דפים גמרא, אמר להם הנה אמרו רז"ל (ברכות נד:), שלשה מאריכין ימיו של אדם, המאריך בתפלתו וכו', א"כ אותן השעות שנאבדים ממני בתפלה, המקום ימלא חסרוני באריכות ימים ושנים. וזהו שאמר מניחין חיי עולם וכו', הלא בזמן הזה יכול ללמוד יותר, ועל זה השיב זמן תפלה לחוד, בחיי האדם, ואינו מחסר מזמנו של אדם, שעתיד הקב"ה להשלים לו באריכות ימיו, וזמן תורה לחוד מן התפלה. ועל פי זה ביארו המפרשים דברי הגמרא בברכות (ח). "אמר רב הונא בר יהודה אמר רבי אמי לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הצבור שנים מקרא ואחד תרגום אפילו עטרות ודיבון, שכל המשלים פרשיותיו עם הצבור מאריכין לו ימיו ושנותיו". שאם הוא חושש שזה ביטול תורה ישלים על ידי זה שמאריכין לו ימיו ושנותיו (ועיין ברש"ש במסכת מגילה דף ג:).

"קרי עליה ר' זורא מסיר אזנו משמוע תורה גם תפלתו תועבה"

שישמע שוב גם דבר תורה שיודע כבר

רבנו המהרש"א ביאר דהכי משמע לו גם

שמנה", והלא הקדוש ברוך הוא שומר על הצדיקים לבל ישלכו באכילת דבר איסור, ומי שלא נכשל באכילת חמץ בפסח מובטח לו שלא יחטא.

ובספר מרפסין איגרא (פר' בא) הביא כמה תירוצים בזה. חדא, דהתוספות מבארים, שקיים חילוק בין אכילה של דבר האסור בעצמותו, כגון אכילת טבל וכדומה, שעל כך נאמר שאין הקדוש ברוך הוא מביא תקלה על ידם. לבין מאכל היתר הנאכל בזמן האסור באכילה, כגון אכילה קודם הבדלה וכדו'. במקרים מעין אלו לא הובטח לצדיקים שאין הקדוש ברוך הוא מביא תקלה על ידם. אם כן, הוא הדין גם לגבי איסור אכילת חמץ בפסח, שלגביו אין כל הבטחה לצדיקים שלא ישלכו בו. ועיין מש"כ להעיר על תירוץ זה מרן רבינו במאור ישראל.

עוד יש לתרץ, כי יתכן שרבי ישמעאל נענש על כך שקרא לאור הנר בכוונה תחילה, ולא חשש לתקנת חז"ל האוסרת לקרוא לאור הנר שמא ישכח ויטה. עוד י"ל, דדברי האר"י נאמרו, למי שנזהר הן מאכילת חמץ והן מאיסור בל יראה ובל ימצא. ויתכן שרבי ישמעאל נכשל בשוגג באיסור בל יראה ובל ימצא, ובכך אין כל גנאי ולכן גם צדיקים יכולים להיכשל בכך.

יד.

"האוחז ספר תורה ערום נקבר ערום"

איסור נגיעה במזוזה ובמגילה בלא נטילה

עיין בשו"ת רבי עקיבא איגר (סימן נח) שכתב: "ראיתי מכמה אנשים עושים שלא כדין דנוהגים בצאתם מפתח ביתם להניח ידם על המזוזה ואינם מחלקים אם המזוזה בתוך תיק או לא, ולהדיא כתבו התוס' פ"ק דשבת ד"ה האוחז דלאו דוקא ס"ת דהא כל כתבי הקודש תנן במס' ידים דמטמאין ידים עיין שם, הרי דס"ל דכל כתבי הקודש דמטמאין ידים הטעם משום דר' פרנך דאסור ליגע בידו ערום, ופשיטא דגם מזוזה בכלל כתבי הקודש כמו תפילין דחשיב במס' ידים דמטמא ידים".

וכתב שם דמה דאין אנו נזהרין בתפילין לאחזם ערום, משום דמצותו בכך ואי אפשר בענין אחר, ומסיק דאין נכון ליגע במזוזה בידים ערומות אם אינו מכוסה ולפעמים הידים מטונפות. ואם רצונו להניח ידו על המזוזה טוב להוריד מלבושו אשר על אצילי ידיו, להניח על המזוזה. עיין שם, ועיין בהגהות חתם סופר (או"ח סי' ריש ס' תרצ"א) שרבו הגאון ר' נתן אדלר זצ"ל היה נזהר מליגע במגילת אסתר ערום, רק ע"י מטפחת עיין שם. וכ"כ מרן רבינו בחזון עובדיה פורים (עמ' עז).

יב:

"אמר רבי ישמעאל בן אלישע אני אקרא ולא אטח ... קרא והטח וכתב על פנקסו אני ישמעאל בן אלישע קריתי והטיתי נר בשבת לכשיבנה בית המקדש אביא חמאת שמנה"

מדוע לא הגז עריו זה שנשמר ממשוהו חמץ

הנה ידועים דברי האר"י ז"ל, הובאו בבאר היטב (סי' תמצ"א), שהנזהר ממשוהו חמץ בפסח מובטח לו שלא יחטא כל השנה, ויש להקשות לפי"ז, בהא דמבואר בגיטין (ז:): דאין הקדוש ברוך הוא מביא תקלה לצדיקים, וביארו התוספות שם (ד"ה השתא) כי הקדוש ברוך הוא שומר על הצדיקים לבל ישלכו באכילת דבר איסור, שכן "גנאי הוא לצדיק שאוכל דבר איסור". נמצא, אם כן, כי הצדיקים אינם נכשלים באיסור אכילת חמץ בפסח.

ואם אכן אדם שנזהר מחמץ בפסח מובטח לו שלא יחטא כל השנה, כיצד אם כן רבי ישמעאל "קרא והטח בשבת וכתב על פנקסו: אני ישמעאל בן אלישע קריתי והטיתי נר בשבת. לכשיבנה בית המקדש אביא חמאת

אומר אני יש ויש דהכי איתא בגמרא דשבת דף י"ב ע"א א"ר הונא הלכה מולל והולך וזורק וזהו כבודו אפילו בחול. רבה מקטע לה רב ששת מקטע לה רבא שדי להו לקנא דמיא פי' ספל של מים א"ל רב נחמן לבנתיה קטולין ואשמעינן לי קלא דסנוותי ע"ש נמצא יש כמה אמוראים שהיו הורגים אותם בידים ולא היו חוששים אך רבא היה חושש ולא היה הורגם בידים אלא היה משליכן בספל של מים ובודאי שסברת רבא בזה היתה כסברת רבינו האר"י זצ"ל ולכן לא היה הורגן ועל כן טוב לעשות כרבא דקי"ל כוותיה וכסברת רבינו האר"י זצ"ל. [וע"ע למהר"ח פלאג' בספרו רפואה וחיים (פרק ה) שהביא שזו סגולה להינצל בשעת המגפה].

והגר"מ פיינשטיין באגרות משה (חו"מ ח"ב סי' מז) כתב: "אבל מכל מקום אם אפשר טוב שלא יהרגם בידיו ממש אלא על ידי הנחת דבר ההורגם, מאחר דחזינן דכשעושה אדם מעשה אכזריות דרציחה אפ"ל לאלו שמחויבין להורגם על פי חיוב דין דסנהדרין, כעיר הנדחת, הוצרך הקרא ליתן הבטחה מהשם יתברך שיתן להם רחמים וגם עוד יוסיף אצלם מדת הרחמים, כדפירש כן באור החיים הק' וכו' וזה שייך גם כשהוא עושה במדת אכזריות לבעלי חיים וכו' לכן טוב יותר שלא להרוג בידים אלא על ידי הנחת דבר ההורגם וכדומה".

לאסוקי שמעתתא

"כל עיר שגנותיה גבוהה נבוהה מביית הכנסת לסוף חרבה" (יא.)

האם יש להקל בזה כפי שנוהגים בזמנינו

מרן רבינו זצ"ל ביביע אומר (חלק ט' אורח חיים סימן קח) דן בשאלת ההיתר למה שנהגו בזמנינו שהבניינים גבוהים יותר מבתי הכנסת וכתב: "כתב רבינו המאירי "כל עיר שגנותיה גבוהה יותר מגג בית הכנסת, לבסוף חרבה, שנאמר לרומם את בית א-להינו", הני מילי כשהגבהה הבתים נעשית דרך שררה, אבל אם הגבהה הבתים אינה דרך שררה אלא להרבות בדוירים, שפיר דמי, וכיום רוב הבתים הגבוהים בכמה קומות, הם כדי להרבות בדוירים. ולכן אין מקפידים בזה.

"וכן ראיתי בשו"ת קרית תנה דוד ח"א (תאו"ח סי' כט) בד"ה אח"כ, שהביא דברי המאירי, וע"פ זה יישב דברי מרן הש"ע. ע"ש. ושלא כמ"ש הגר"ח פלאג' בספר חיים (סי' מה אות ו), שאין היתרו של המאירי נראה לו. והחרה החזיק אחריו מר בריה בספר יפה ללב ח"א בקונטרס יושר ללב (סי' קנ ס"ג). ע"ש. שהעיקר כדברי המאירי. ומרן החיד"א במחזיק ברכה, והגר"ח סתהון בארץ חיים הביאו דברי המאירי להלכה. וכן עיקר. וע' בשו"ת זרע אמת ח"ג (תאו"ח סי' טז, דף כו ע"א). ובשו"ת יד הלוי ח"א (סי' יט). ע"ש".